

KRITIKA ČISTE VJERE (XXXIV)

Obrada pitanja smisla vjere koja slijedi nije namijenjena za one koji imaju gotove odgovore, niti za one koji sve znaju. Ova rasprava namijenjena je za 'ulu-l-elbāb, vlasnike razuma, koji znaju da ne znaju i zato pitaju da bi saznali ono što ne znaju. Ova rasprava je kritika čiste vjere. Nipošto, kritika čiste vjere nije antiojera! Kritika čiste vjere je duhovni i misaoni napor da se izmjeri moć vjere u njenoj transcendentnoj i imanentnoj pojavnosti. Kritika čistog uma izvodi se iz pitanja: Šta mogu da znam? Šta mogu da činim? I čemu mogu da se nadam? Paralelno tome, kritika čiste vjere izvodi se iz pitanja: Kako mogu da vjerujem? Kako mogu da djelujem? I kako mogu da se spasim?

Obavijest

Nastavak tekstova *Teološke dileme*: "Kritika čiste vjere", autora Mustafe Cerića, reisu-l-uleme (1993.-2012.), koji su objavljivani u *Preporodu* (XXX nastāvākā), od sada će biti objavljivani samo na portalu Centra za dijalog - Vesatijja: www.cdv.ba.

Molimo naše vjerne čitatelje da to uvažavaju i nastave čitati, kao i do sada u polumjesečnom izdanju. Naš cilj je da napišemo stotinu nastāvākā, te da to objavimo kao knjigu, ako Bog dā. Budite s nama na ovom putu traženja smisla čiste vjere, kao uspjeha na Ovome i spasa na Drugome svijetu!

Piše: dr. Mustafa Cerić, reisu-l-ulema (1993. - 2012.)

Vjera je zavjet (13)

CXXI

Loš primjer ortodoksnoj muslimanskoj ulemi

Ovaj trinaesti nastavak "Vjera je zavjet", iz ciklusa "Kritika čiste vjere", počinjem fetvom koju je izdao šejhu-l-islam Mustafa Sabri¹: - *Onaj koji stvarno popije vina*

---

¹ Mustafa Sabri Efendi (1869-1954.) je bio jedan od posljednjih šejhu-l-islama u Osmanskoj carevini. Više puta je imenovan na položaj šejhu-l-islama po nekoliko mjeseci i smjenjivan u toku 1919. i 1920. godine. Na kraju je protjeran u Egipat, gdje je proveo ostatak života. Umro je u Egiptu, gdje je i pokopan. Posljednji, 131. po redu, šejhu-l-islam u Osmanskom carstvu bio je Medeni Mehmet Nuri Efendi od 1920. do 1922. god., kada se definitivno ukida službena institucija šejhu-l-islama. U Bosni tu instituciju nadomjestila je institucija reisu-l-uleme 1882. godine.

i stvarno počini zinaluk (preljubu) ne smatra se kāfirom (nevjernikom) sve dok vjeruje da je to harām, tj. da je počinitelj tog čina grešnik (fāsiq), dok se smatra kāfirom (nevjernikom) onaj koji stvarno ne pije i ne čini zinaluk, ali vjeruje da je to halāl, tj. vjeruje da pijenje alkohola i zinaluk ne spada u grijeh.²

Ne osvrćući se na konkretan povod, ova Sabri-efendijina fetva je najdrastičniji izraz teoloških dilema s kojima je od samih početka bila suočena zajednica muslimana, odnosno zajednica muslimanske uleme/učenjaka ili teologa. Sve je, ustvari, počelo s ubojstvom trećeg pravovjernog halife Osmana bin Affana (644–656.) da se nakon toga nikad nije završila rasprava o tome ko je, zapravo, "pravi ili čisti musliman", ustvari, pitanja su bila onda kao i sada: "šta je to čista vjera?"; "gdje se čista vjera krije?"; "kako se čista vjera dokazuje i pokazuje?"; "ko je nadležan ili ovlašten da ocjenjuje kvalitet čiste vjere?"; "je li čista vjera isto što i čisto djelo ili je čista vjera odvojena od čistog djela – morala?"; "da li se čista vjera uvećava, odnosno smanjuje?"

Prvi koji su izašli s odgovorom na ova teška pitanja bili su haridžiti. Haridžiti (ar. *khawāridž* sing. *kharidži*) su bili prva prepoznatljiva sekta u islamu. Njihov identitet se nameće u trenutku kada je muslimanska ulema pokušavala definirati stanje u kojem musliman može ponekad odstupiti od idealnih normi islama, ali i dalje zadržavati pravo da se zove "musliman". Baš u vezi tog pitanja haridžiti su imali ekstremno isključiv stav u smislu da je onaj ko počini veliki ili smrtni grijeh izašao iz čiste vjere (*dīna*), on je otpadnik (*murtat*) od čiste vjere, on, stoga, zaslužuje smrtnu kaznu. Ovakav isključiv i neodrživ stav haridžita bio je povod da čista muslimanska ulema/učenjaci ustanu u odbranu "čiste vjere" u smislu očuvanja "čiste zajednice muslimana" od ekstremnih haridžita, čiji su stavovi počeli dovoditi u pitanje cijelu muslimansku zajednicu i društvo. Zbog toga su oni i dobili ime "hawāridž", što znači oni koji su se odmetli od glavne zajednice (*al-sewād al-a'azam*).

Zahvaljujući ranoj svjesnoj i savjesnoj muslimanskoj ulemi/učenjacima, haridžiti su teoretski ili apologetski bili brzo poraženi, ali njihova militantna svijest je ugrožavala mir i sigurnost glavne muslimanske zajednice sve do kraja osmog stoljeća po Mīlādu. Povijesno, haridžiti su ostali samo loš primjer ortodoksnoj muslimanskoj ulemi/učenjacima u njihovoj argumentaciji za "čistu vjeru", koja ne poseže za *tekfirom*, tj. poricanjem čiste vjere kod muslimana, vođena poznatim hadisom Allahovog Poslanika Mumammeda, a. s., kojeg prenosi Muslim: - *Ako neko porekne vjeru svome bratu, onda je jedan od njih nevjernik* ("Izā keffara al-radžulu akhāhu fa qad bā'a bihā ahaduhumā").

---

² Vidi: Mustafa Sabri, *Mewqif al-'aqli we al-'ilmi we al-'āimi min rabbi-l-'ālemīne we 'ibāreti-l-murselīne*, (Stav razuma, nauke i naučnika prema Gospodaru svjetova i izrazu Poslanika), str. 16.

CXXII

Biti inkluzivan u mješovitim društvima

Najdrastičniji odgovor na drastični haridžitski ekstremizam došao je od murdžita (ar. *murdži'ah*). Murdžiti su, također, jedna od ranih sekta u islamu, koja se pobunila protiv haridžita na način da je proglasila svoje teološko učenje o grijehu, učenje koje se dijametralno razlikuje od haridžitskog, u smislu da se odgađa sud o grijehu, već se ostavlja Božijem konačnom sudu na Sudnjem danu, jer je Svevišnji Bog jedini nadležan da sudi ljudima o njihovoj unutarnjoj vjeri i vanjskom ponašanju. Ova murdžitska teološka doktrina bila je naročito u upotrebi između ubojstva halife Osmana bin Affana i ubojstva četvrtog pravednog halife Alije bin Abu Taliba (656-661.). Slijedom toga, murdžitska doktrina imala je presudnu ulogu u održavanju Umejevičke dinastije, koju je u Damsku ustanovio Mu'awiya bin Abu Sufyan (661-680.). Muawiya je, dakle, unio dinastiju u instituciju hilafeta, koja se nije nikad više vratila svom čistom naumu i funkciji, tako što je ovlastio svoga sina Jezida bin Muawiyah (680-683.) da ga naslijedi po meritumu porodične pripadnosti, a ne po meritumu moralne dosljednosti. To nije moglo proći nezapaženo kod muslimanske uleme/učenjaka, koji su u tome vidjeli izazov da objasne odnos između *imāna* i *islāma*, tj. vjere i prakse ili vjere i morala.

Haridžiti su, kao što smo rekli, bili poraženi, dok murdžiti nisu prihvaćeni, ali ni potpuno odbačeni. I dok je haridžitska doktrina ugrožavala fizičku egzistenciju muslimanskog društva, murdžitska doktrina je relativizirala suštinu muslimanskog sistema moralnog mišljenja i prakse. Za murdžite se može reći da su imali amoralni³ stav u odnosu na javni moral, u smislu da su izbjegavali donositi moralni sud o ljudskom ponašanju. Iz ove premise izveden je murdžitski zaključak o tome da "čista vjera" nema veze sa "čistim djelom", odnosno da *imān* nije isto što i *islām*, a to znači da "čista vjera" (*imān*) ima svoju nezavisnu bit u odnosu na "čisto djelo" (*islām*), tj. vjera i praksa su dva različita pojma, odnosno vjera i moral su odvojeni jedno od drugoga. Otuda je i murdžitsko mišljenje da se "čista vjera" ne uvećava niti smanjuje pod utjecajem "čistog djela", već je vjera iskonska vrijednost, s kojom se čovjek rađa, živi i

---

³ U etici, kao nauci o moralu, imamo moralni, nemoralni i amoralni čin. Moralno je ono što je prihvatljivo sa stanovišta onoga što je dobar, pravedan i lijep čin; nemoralno je ono što nije prihvatljivo, tj. ono što se može okarakterisati kao loš, nepravedan i ružan čin. Amoralan je onaj čin o kojem se nema moralni stav. Dakle, za murdžite se može kazati da su zagovarali amoralni stav prema javnom moralu, što je jako blisko današnjem stanju moralne i civilizacijske svijesti u svijetu.

umire pod uvjetom da je čovjek svjestan toga u svom srcu. Nije nužno da to potvrđuje svojim djelom.

Dakle, fetva jednog od posljednjih osmanskih šejhu-l-islama Mustafe Sabri Efendije je donešena u duhu murdžitske doktrine o tome da "čista vjera" nije isto što i "čisto djelo", odnosno "nečisto djelo", o kojem čovjek mora imati samo svijest da je nečisto, tj. griješno (harām). Ono što se danas događa u muslimanskom svijetu može se posmatrati u kontekstu ova dva oprečna moralna stava, haridžitskog i murdžitskog, kojeg današnja muslimanska ulema/učenjaci nastoji nadići, nudeći ideju o vesatiji, srednjem, inkluzivnom ili integralnom putu, prije svega u muslimanskim zajednicama i društvima da bi se moglo biti inkluzivan i integralan u mješovitim društvima kako na Zapadu tako i na Istoku. O ovim pitanjima nastaviti ćemo, ako Bog da, u sljedećem nastavku.

U sljedećem nastavku:
Vjera je zavjet (14)